

KASVATUS & AIKA

ARVOSTELUT

<https://doi.org/10.33350/ka.122712>

Äitiys. Nyt.

Silja Pitkänen

Arvosteltu teos: Pimenoff, Ida (toim.) 2022. Kasvukausia – kirjoituksia äitiydestä. Helsinki: WSOY. 313 s.

Olemme linkkejä sukupolvien ketjussa. Veturi junassa, joka kuljettaa menneisyyttä mukanaan. Minusta tuntuu, että menemme eteenpäin. (s. 160.)

Kirjailija ja valokuvataiteilija Ida Pimenoffin toimittamassa esseekokoelmassa *Kasvukausia – kirjoituksia äitiydestä* on 11 äidin ja kaksi isän kirjoittamaa tekstiä. Isienkin teksteissä näkökulmana on pääasiassa äitiys, ja toisaalta – kuten kokoelman takakannessakin todetaan – esseissä käsitellään äitiyden lisäksi myös isyyttä, vanhemmuutta, ja ylipäätään ihmisyyttä. Kokoelma on tärkeä kertoessaan siitä, millaista on vanhemmuus, varsinkin äitiys, juuri nyt. Lisäksi se on hyvin laaja-alainen – kolmessatoista kirjailijoiden ja kirjoittamisen ammattilaisten esseessä käsitellään vanhemmuutta alkaen vapaaehtoisesta tai tahattomasta lapsettomuudesta ja ulottuen uusperheisiin, sateenkaariperheisiin, epäonnistumisen kokemuksiin vanhempana sekä erityislapsen vanhemmuuteen. On vaikea keksiä näkökulmaa, jota kirjassa ei tuotaisi esiin. Ehkä teiniäitiys (tai teinivanhemmuus) on yksi tällainen.

Mutta miksi aloittaa arvostelu äitiyttä käsittelevästä esseekokoelmasta siteeraamalla miehen, Juha Itkosen, tekstiä? Kaikissa esseissä ajallisuus, vanhemmuus ajassa, on vahvasti läsnä, ja Itkonen kiteyttää mainiosti sen, mistä näkökulmasta kasvatuksen historiasta kiinnostunut voi teosta lukea: mistä olemme tulossa, missä olemme, ja mihin olemme menossa. Itkosen ajatus siitä, että olemme menossa eteenpäin, on lohduttava, ja myös hänen kirjoituksessaan hyvin perusteltu. Lisäksi äitiys ei ole vain naisten asia, vaan myös yhteiskunnallinen ilmiö. Äitiys vaikuttaa laaja-alaisesti, ja äitiydestä on monilla näkemyksiä ja mielipiteitä. Silti soisi, että pääpuheenvuoro äitiydestä annettaisiin ensi sijassa naisille – äideille tai ei-äideille – kuten kokoelmassa lähes itsestään selvästi tehdäänkin.

Kokoelman aloittaa Hanna Weselius, joka kirjoittaa alkoholisoituneen isänsä suhteesta vaimoonsa, kirjailijan äitiin, ja isän suhteesta naiseen ylipäätään, ja toisaalta lapsiin, joita naiset ”porsivat” maailmaan; mitä vähemmän, sen parempi, isän mielestä. Weseliuksen teksti muistuttaa, että suomalaisissa kodeissa voi joskus olla niin, että äiti ja tytär köyttävät humalassa riehuvan isän hypynarulla. Kirjailija kuvaa koskettavasti, kuinka hän nuorena aikuisena koki ulkopuolisuutta ja yritti siksi olla ”tavallinen”, kuten hän toteaa alkoholisperheiden lasten usein yrittävän, ja kuinka hän lopulta ymmärsi olevansa perheväkivallan uhri. Lisäksi hän ymmärsi, että hänelle toisteltu tarina ei ollut totta: hänen isänsä ei ollut

väärinymmärretty nero, vaan väkivaltainen alkoholisti. ”[...] ei ole pienintäkään syytä aliarvioida kotikasvatuksen, sankaritarinoiden ja ympäröivän valtakulttuurin voimaa”, Wese- lius huomauttaa (s. 19).

Myös äidit voivat riehua. Sari Järn aloittaa esseensä *Tuntematon äiti*: ”Olen omituinen äiti. Huono äiti. Siis todella huono [...]. Olin huono äiti kauan ennen kuin siitä tuli mukava brändi.” (s. 249.) Järn avaa esseessä, kuinka hänestä tuli tulkintansa mukaisesti huono äiti, kuinka häntä oli varoiteltu saamasta lapsia, ja mitä hän sai selville sukunsa naisten sairaus- kertomuksista – toisin sanoen, millaisia ylisukupolvisia traumoja ja ylisukupolvista poissa- oloa ja surua hänen sukunsa naisilla on. Järn toteaa, että on puhunut taustastaan julkisesti, koska ”Muutosta ei tapahdu, jos kuolee, vaan se tapahtuu vain elämällä.” Ja antamalla anteeksi, hän lopettaa (s. 265).

Tyyliltään kevyempi on Miina Supisen kirjoitus *Kadonneen skuutin arvoitus*. Esse- e alkaa humoristisella kuvauksella siitä, kuinka kirjailijan poika vietti ”elämänsä kesää” juo- den kokista, syöden paistopisteiden donitseja ja skuutaten. Sitten sattui jotain kamalaa: skuutti katosi uimahallin pukuhuoneesta. Essessä on oivaltavaa, vuoroin naurusta, vuoroin itkusta vedet silmiin nostavaa kuvausta netin roolista kadonneen skuutin etsimisyrietyksissä sekä enemmän ja vähemmän hyödyllisistä kommentteista ja vihjeistä: ”Kaupan tuulikaapis- sa oli ollut potkulautoja huonojalkaisten ihmisten tiellä. Herttoniemessä oli ihmetelty. Mar- janiemessä oli pantu merkille. Roihuvuoressa ei tajuttu, mihin maailma oli menossa.” (s. 55.) Yritys skuutin löytämiseksi laajentuu yritykseksi korjata kaikki lasten kokemat mene- tykset, myös se, että heidän isänsä on lähtenyt. Ja lopulta, kuten esseen kertoja toteaa, las- ten ilot ja surut ovat erilaisia kuin äidin, erilaisia, kuin äiti osaa edes kuvitella.

Juhani Karila kirjoittaa monista allergioista kärsivästä taaperoikäisestä lapsestaan, lap- sen äidistä ja itsestään, lapsen isästä. Vaikka aihe on vakava, essee vilisee lämmintä huu- moria ja itseironiaa. Karila kuvaa, kuinka hänen puolisonsa on erittäin huolehtivainen äiti, kun taas hänellä itsellään on ”katteeton luotto siihen, että asiat järjestyvät” (s. 66). Ja jos eivät järjesty, hänen puolisonsa kuitenkin pelastaa heidän lapsensa päivän. Isä tuntee itsen- sä usein ulkopuoliseksi, ja välillä vähän hyödyttömäksi. Omakohtaisten kokemusten kautta Karila peilaa äidin ja isän rooleja yhteiskunnassa laajemminkin. Hän myös kiteyttää lapsiperheissä ehkä useinkin koetut tunteet: ”Olemme halkeamaisillamme vuorotellen, me kaikki kolme. Surusta, ilosta, pettymyksestä, rakkaudesta ja toisinaan jostakin, jolle meillä ei ole vielä edes nimeä.” (s. 77.) Kaikki kuitenkin helpottuu, kun esseen minä sammuttaa valot ”vanhemmuuden odotushuoneesta” ja aloittaa toimimisen lapsensa täysivaltaisena vanhempana.

Sinikka Vuola kirjoittaa keskenmenoista sekä siitä, miten ensisynnyttäjien ikä nousee kaiken aikaa. Naiset saavat ensimmäisen lapsensa enää vain harvoin 20–25 -vuotiaana, ja se voi johtaa ongelmiin raskaaksi tulemisessa ja raskauden jatkumisessa, hän toteaa. Vuola kirjoittaa tulleen ensimmäistä kertaa raskaaksi helposti, mutta toista lasta ei sitten kuulu- nutkaan, ja kun hän tuli toisen kerran raskaaksi, raskaus päättyi keskenmenoon. Vuola kuvaa pettymystä oman kehon toimimattomuuteen sekä unelmien katoamista:

Kun menetimme lapsen, menetimme myös ne unelmat ja mahdollisuudet, jotka lapseen olimme liittäneet. Ennen kaikkea menetimme koko tulevaisuuden lap- sen kanssa. Kaikki kehitysvaiheet, kaikki tapahtumat, kaiken yhdessäolon, kaiken läheisyyden. Raskaus merkitsee oikeaa, kokonaista elämää. Ja kesken- meno merkitsee oikean, kokonaisen elämän menettämistä. (s. 90.)

Vuolan kertomuksella on onneksi onnellinen loppu, mutta kaikkien kohdalla näin ei ole. Vuolan sanoin: ”[...] täysiaikainen raskaus ja terve sikiö ovat lähes käsittämättömiä ilmiöitä. Niin uskomattoman monen palasen on loksahdettava kohdalleen.” (s.90.) Myös Johanna Venho kertoo eräänlaisesta lapsen menettämisestä, lapsen kotoa pois muuttamisesta – ja vähän muumeistakin – esseessä *Ulos lumen saartamasta talosta*.

Lapsettomuudesta kirjoittaa puolestaan Silvia Hosseini esseessä *Jos olisin kuningaskob-
ra*. Vapaaehtoinen lapsettomuus on tietävästi mahdollista vain ihmislajille, toteaa Hosseini. Tästä näkökulmasta hän tuo esiin, miten eri eläinlajit ovat – tai eivät ole – vanhempia jälkeläisilleen. Esse tuntuu kokoelmassa hiukan ulkopuoliselta, mutta tämä todennäköisesti johtuu siitä, että kirjoitus ei varsinaisesti käsittele äitiyttä, vaan vapaaehtoista lapsettomuutta – siis tietoista äitiydestä luopumista. Samalla on hieman hankala hahmottaa, miten eri eläinlajien erilaiset tavat olla äitejä liittyvät ihmislajin äitiyteen. Joka tapauksessa on tärkeää, että myös vapaaehtoisen lapsettomuuden näkökulma on kokoelmassa mukana.

Erittäin ajankohtaisesta aiheesta, vanhemmuudesta ilmastonmuutoksen aikakaudella kirjoittaa Emma Puikkonen. Hän etsii kirjallisuudesta, tutkimuskirjallisuudesta, omasta arjestaan ja lastensa arjesta vastauksia ilmastonmuutoksen nostattamiin kysymyksiin. Etsintä näyttäytyy toivon ja epätoivon vaihteluna. ”Olen tässä, lonkeroidun maailmaan, olen osana jotain isompaa. [...] On olemassa aikaa ennen meitä ja aikaa meidän jälkeemme, ihmisiä ja eläimiä ja paikkoja joihin linkitymme ja joille voimme pyrkiä antamaan tilaa”, hän toteaa lohdullisesti (s. 127).

Marjo Niemen näkökulmana esseessä *Erityisen hyvä elämä* on erityislapsen vanhemmuus. Esse on samanaikaisesti raskas ja keveä, surullinen ja ihana. Ennen kaikkea se osallistaa koko yhteiskunnan tarjoamaan erityislapselle turvalliset puitteet kasvaa, kehittyä ja elää hyvää arkea. ”Jokainen vanhempi ennakoi, mutta erityislapsen vanhempi vastaa lapsensa hyvän itsetunnon rakentamisesta maailmassa, jossa onnistumisen kokemukset ovat harvassa ilman tukea”, Niemi toteaa (s. 171). Mahdollisuus hyvään elämään ja onnistumisen kokemuksiin on paljolti kiinni yhteiskunnasta, politiikasta ja arvoista, Niemi huomauttaa, ja kiteyttää kokemuksensa muutaman vuoden takaisesta hallitusohjelmasta:

Minua alkoi toden teolla pelottaa, kun vuonna 2015 maan uusi hallitus laati hallitusohjelmansa. Tajusin viimeistään silloin, että mahdollisuuteni työskennellä kirjailijana ja elää hyvää elämää ovat viime kädessä kiinni poliitikkojen päätöksistä, eli yhteiskunnan arvomaailmasta: olin vähillä turvaverkoilla varustettu, vuokralla asuva taiteilija, kahden lapsen äiti ja omaishoitaja. (s. 174.)

Lapsia – ja laajemmin perheitä – ympäröivistä verkostoista ja instituutioista kirjoittavat myös Venla Rossi uusperhettä käsittelevässä esseessään *Välipalavanhempi* sekä Ida Pimenoff tekstissä *Äitejä ei saa jättää yksin*. Rossi toteaa, että yhteisöt ja yhteiskunta pitävät pinttyneillä ajattelu- ja toimintatavoilla yllä järjestelmää, joka syrjii bonusvanhempia, isoa joukkoa ihmisiä. Bonusvanhempi ei esimerkiksi välttämättä ole tervetullut mukaan lapsen ensimmäiseen koulupäivään, vaikka hän olisi valmistautunut siihen yhdessä lapsen kanssa viikkojen ajan. Eikä bonusvanhemmalla ole eron sattuessa tapaamisoikeutta bonuslapsen tai -lapsiin. Pimenoff puolestaan kuvaa omia kokemuksiaan äidiksi tulemisesta ja heijastaa henkilökohtaisen poliittiseksi:

En voi lakata siunaamasta sitä tosiasiaa, että toisen maailmansodan jälkeen Suomessa [...] päätettiin ryhtyä rakentamaan järjestelmää, jossa yhteiskunta otti vastatakseen monista niistä tehtävistä, joista muualla maailmassa vastasi suku ja perhe. [...] Siis luotiin järjestelmä, joka turvaa naisen toimeentulon silloinkin, kun hän ei lapsen saatuaan pääse töihin – ja toisaalta antaa mahdollisuuden palata työhön ja viedä lapsen hoitoon sitten kun on sen aika. (s. 235.)

Kokoelman päättää Heini Junkkaalan essee *Kirje lastemme isälle*, jossa Junkkaala puhuttelee sukusolujen luovuttajaa, hänen ja puolisonsa lasten isää. Samalla essee on tutkimusmatka identiteettiin, naiseuteen ja homoseksuaalisuuteen.

Kokoelman essee ovat kaikkiaan riemastuttavia, rakastettavia ja lohduttavia, vaikka negatiivisetkaan tunteet eivät jää niissä syrjään. Kuva siitä, millaista on äitiys juuri nyt, piirtyy terävänä ja moniulotteisena. Entä onko kokoelmassa esseetä aivan ”tavallisesta” perheestä tai ”tavallisesta” lapsiarjesta? Ei oikeastaan. Tarkoittaako tämä sitä, että ”tavallisia” perheitä ei itse asiassa ole? Mahdollisesti. Ja kyllä, minustakin tuntuu, varsinkin kirjan luettuani, että olemme menossa eteenpäin.

FT Silja Pitkänen analysoi väitöskirjassaan (2020) lasten esittämistä 1930-luvun Neuvostoliiton ja Saksan valokuvapropagandassa, ja on parhaillaan tutkija *Julisteiden* kuvitettu mallikansalaisuus -projektissa.